

Một cách nhìn

VỀ QUY HOẠCH VÀ KIẾN TRÚC ĐÔ THỊ GIA NGHĨA

Gia Nghĩa là một trong những đô thị trẻ nhất, đồng thời cũng là một đô thị có xuất phát điểm về cơ sở hạ tầng rất thấp trong hệ thống các đô thị ở Việt Nam Thế nhưng, so với một số đô thị tỉnh lỵ của các địa phương mới thành lập từ năm 2004, quá trình đô thị hoá thị xã Gia Nghĩa diễn ra khá nhanh, bộ mặt đô thị có nhiều khởi sắc. Tuy nhiên, về quy hoạch và kiến trúc đô thị gia Nghĩa đến nay vẫn còn những vấn đề bất cập, gây không ít băn khoăn đối với các nhà quản lý và chuyên môn.

Đô thị Gia Nghĩa trong chiến tranh chống Mỹ từng là tỉnh lỵ của tỉnh Quảng Đức (cũ). Sau 1975, tỉnh Quảng Đức được sáp nhập vào tỉnh Đắk Lắk và Gia Nghĩa trở thành thị trấn của huyện Đắk Nông. Năm 2004, sau khi tỉnh Đắk Nông (lãnh địa của tỉnh Quảng Đức cũ) được thành lập thì hơn một năm sau đó, Gia Nghĩa trở thành thị xã tỉnh lỵ. Trước khi trở thành thị xã tỉnh lỵ, ba mươi năm sau ngày giải phóng, đến nay Gia Nghĩa vẫn chỉ là thị trấn của một huyện nghèo, cơ sở hạ tầng ỉ ỏi và thấp kém. Tuy nhiên, chính điều này lại là một lợi thế cho việc quy hoạch của đô thị Gia Nghĩa hiện nay, vì nó không bị “vướng” nhiều bởi

quy hoạch và hệ thống cơ sở hạ tầng trước đó. Trong khi đó, vấn đề đầu tiên và quan trọng nhất đối với một đô thị là về quy hoạch, bởi quy hoạch ảnh hưởng to lớn và lâu dài, có tính quyết định đối với sự phát triển của một đô thị.

Những năm qua, quá trình đô thị hoá thị xã Gia Nghĩa khá nhanh, từng bước làm thay đổi bộ mặt vùng đất hoang sơ này. Tuy vậy, sau quá trình đô thị hoá, đến nay Gia Nghĩa cũng đã bộc lộ một số vấn đề bất cập về quy hoạch đô thị. Có thể nói, quy hoạch đô thị Gia Nghĩa đến nay vẫn còn là khâu yếu, thiếu một cái nhìn tổng thể và chưa mang tầm chiến lược. Khu hành chính Sùng Đức là một ví dụ tiêu biểu cho lối quy hoạch nói trên. Tại đây, các kiến trúc công sở được xây dựng nằm sát nhau trên cùng một khu vực, làm cho tổng thể cảnh

quan trở nên chật chội, bí bức, không phù hợp với không gian và cảnh quan đô thị của vùng “phố núi”... Đô thị Gia Nghĩa có một không gian tự nhiên khá rộng với những ngọn đồi bát úp kế tiếp nhau có thể quy hoạch khu sinh thái nhưng đến nay vẫn chưa có một khu vực nào được quy hoạch khu sinh thái theo đúng nghĩa của nó... Một trong những nguyên nhân của thực trạng nói trên là, đô thị Gia Nghĩa trước khi thành lập chưa được chú trọng và quy hoạch bài bản. Sau khi thành lập tỉnh, rồi thành lập thị xã Gia Nghĩa, chúng ta đồng thời vừa tiến hành quy hoạch, điều chỉnh, bổ sung quy hoạch, vừa xây dựng cơ bản với quy mô lớn. Việc quy hoạch đô thị Gia Nghĩa nói trên đã kéo theo những hệ lụy về nhiều mặt, nhất là việc đền bù giải toả và tình trạng tranh chấp đất đai, gây ra sự tổn

◀ kém, lãng phí không nhỏ... Ví như, việc điều chỉnh quy hoạch hồ Trung tâm ở khu vực trung tâm thị xã Gia Nghĩa tuy hợp lý nhưng cũng làm cho đến bù giải tỏa phức tạp và tốn kém hơn; việc điều chỉnh quy hoạch khu trung tâm hành chính thị xã Gia Nghĩa ở khu vực Đồi Dâu cũng gây sự phản ứng tiêu cực của một số hộ dân ở đây; khu du lịch mang tính chất cảnh quan sinh thái thác Liêng Nung ở xã Đắk Nĩa đến nay vẫn dậm chân tại chỗ. Có thể nói, một thời gian dài trước đây, việc quy hoạch đô thị chưa được chúng ta coi trọng, quan tâm đầu tư đúng mức và bộc lộ nhiều bất cập.

Về xây dựng, nhất là kiến trúc, từ chỗ không có gì đáng kể, những năm qua, hàng loạt công trình xây dựng, chủ yếu là công sở của các cơ quan nhà nước đã mọc lên, góp phần làm cho đô thị Gia Nghĩa bước đầu mang hình hài của một đô thị tỉnh lỵ trên cao nguyên. Quá trình đô thị hoá trên địa bàn đô thị Gia Nghĩa đã xuất hiện một số công trình xây dựng có kiến trúc khá đẹp, như Bộ Chỉ huy Quân sự tỉnh, trụ sở Tỉnh uỷ, Trung tâm hội nghị, Tháp truyền hình Đắk Nông, Trung tâm văn hoá Đắk Nông, Sở Nông nghiệp Phát triển nông thôn... Mặc dầu chưa nhiều, nhưng những công trình kiến trúc tiêu biểu nói trên chính là những điểm nhấn, góp phần tạo nên bộ mặt của đô thị Gia Nghĩa. Ở khu vực dân cư, tuy mức độ

xây dựng còn chậm chạp nhưng bước đầu đã có một số công trình mang dáng vẻ kiến trúc của thời đổi mới, thay thế dần những công trình tạm bợ, hoặc những ngôi nhà có kiểu kiến trúc cũ kỹ, thô kệch trước đó. Tuy nhiên, nhìn tổng thể, những kiến trúc nói trên - kể cả kiến trúc công sở và dân dụng vẫn chưa tạo ra một phong cách, xu hướng của kiến trúc. Cá biệt, có một số kiến trúc chưa vận dụng hoà với địa hình và vẻ đẹp cảnh quan, càng hiếm những kiến trúc thể hiện rõ nét bản sắc Tây Nguyên và có cả kiến trúc cầu thả, lạc lõng, vô hồn. Có một thực tế, đồng thời cũng là nguyên nhân của tình trạng kiến trúc theo lối tự phát, có phần lộn xộn của đô thị Gia Nghĩa đó là, lâu nay công sở của cơ quan nào thì cơ quan ấy tự chọn mẫu thiết kế kiến trúc theo cách riêng của mình. Đặc biệt, kiến trúc dân dụng mang tính tự phát và không thể kiểm soát nổi, mỗi nhà, mỗi gia đình không cần tư vấn thiết kế kiến trúc mà tự do làm kiến trúc cho mình. Về quản lý nhà nước, hiện nay chúng ta chưa có một hội đồng có đủ thẩm quyền và khả năng chuyên môn để tham mưu cho UBND tỉnh trong việc tư vấn, tuyển chọn, xét duyệt và quyết định mẫu thiết kế kiến trúc các công trình xây dựng. Tình trạng kiến trúc tự phát, thiếu thẩm mỹ, quản lý không chặt chẽ thực ra không chỉ riêng ở Đắk Nông, mà là tình

trạng phổ biến ở các đô thị nước ta. Đây cũng chính là một trong những nguyên nhân làm cho đô thị Gia Nghĩa mặc nhiên xuất hiện một số kiến trúc thiếu thẩm mỹ, chưa hài hoà với tổng quan.

Để phát triển đô thị đảm bảo tính khoa học và mang tính chiến lược, nhất thiết phải có tư tưởng về quy hoạch và kiến trúc, nếu không sẽ mất phương hướng và dẫn đến tình trạng rối loạn. Đối với đô thị Gia Nghĩa, tư tưởng về quy hoạch và kiến trúc chính là phải hướng đến tiêu chí hiện đại nhưng cũng phản ánh được bản sắc văn hoá của địa phương. Trước hết, đô thị Gia Nghĩa phải tôn trọng và đảm bảo sự hài hoà giữa các nguyên tắc: Quy hoạch - kiến trúc - thiên nhiên - cảnh quan - đặc trưng văn hóa địa phương. Kiến trúc đô thị vùng đồi núi Tây Nguyên đương nhiên phải có nét đặc trưng, phải khác kiến trúc vùng đồng bằng... Trong điều kiện địa hình Gia Nghĩa có nhiều đồi dốc, không nên "đô thị hóa" quá lớn, không nên tập trung với mật độ cao các công trình, không quy hoạch xây dựng theo xu hướng "đô thị nén" về chiều cao, nhất là khi mà đô thị Gia Nghĩa không gian tự nhiên rộng, quỹ đất đai còn khá dồi dào. Rõ ràng là, đô thị nén về chiều cao, cũng như mật độ xây dựng dày và kiểu kiến trúc kiểu nhà ống... là không phù hợp với địa hình đồi dốc và cảnh quan mang nét đặc thù ▶

☞ của vùng “phố núi”. Vì thế, trong xây dựng, cần hoàn chỉnh, dứt điểm từng dự án, không dàn trải, trong đó mỗi công trình phải hết sức chú trọng vẻ đẹp của kiến trúc, phải xem mỗi công trình kiến trúc như là một tác phẩm nghệ thuật. Muốn vậy, chúng ta phải bắt đầu từ những việc làm thiết thực và cụ thể, trước hết là tất cả công trình trước khi phê duyệt xây dựng cần phải được một cơ quan có thẩm quyền và năng lực chuyên môn thẩm định về kiến trúc và công năng sử dụng. Mặt khác, chúng ta cần phải học tập, rút kinh nghiệm về quy hoạch và kiến trúc của các đô thị, nhất là các đô thị ở Tây Nguyên. Trong quá trình đô thị hoá đô thị Gia Nghĩa, nên thực hiện đồng bộ cơ chế chính sách, quản lý phát triển và huy động sự tham gia của cộng đồng. Chính quyền cần có những chính sách cụ thể, phù hợp với điều kiện đặc thù của địa phương, phải đóng vai trò là người điều phối, khuyến khích và có chính sách hỗ trợ cho thành phần tư nhân tham gia xây dựng, phát triển đô thị.

Một điều cần lưu ý nữa trong quy hoạch và kiến trúc xây dựng, đó là phải hết sức coi trọng và vận dụng tối đa tính chất, đặc điểm địa hình, sinh thái và cảnh quan tự nhiên. Đô thị Gia Nghĩa có diện tích khá rộng, địa hình nhiều đồi dốc, uốn lượn, nhiều cây xanh, nhiều hồ nước tự nhiên và nhân tạo, trong lòng

đô thị vẫn tồn tại những bon làng đồng bào thiểu số bản địa ít nhiều còn mang nét truyền thống. Đây chính là điều kiện tốt để hình thành những không gian sinh thái đặc biệt - một không gian xanh - không gian mở rất cần thiết cho xây dựng, phát triển đô thị Gia Nghĩa hiện tại và tương lai. Để khai thác, vận dụng, thừa kế các đặc trưng tự nhiên nói trên, các nhà làm quy hoạch và xây dựng nên tuân thủ nguyên tắc: hạn chế thấp nhất tình trạng san ủi mặt bằng (nhất là nơi có diện tích rộng) để giữ lại địa hình đặc trưng, tự nhiên của “phố núi”. Các khu nhà vườn, biệt thự mới phát triển ven trung tâm đô thị cần tận dụng tối đa các con suối, các điểm tụ thủy tự nhiên để tạo mặt nước nhằm giữ nước, cải tạo khí hậu và làm đẹp cảnh quan. Một điều đáng lưu ý nữa là phải hết sức coi trọng việc bảo tồn và phát triển cây xanh, nhất là những loại cây đặc trưng Tây Nguyên, hạn chế tối đa việc chặt cây nhằm tạo không gian xanh và cảnh quan cho từng công trình, từng đường phố. Ở Gia Nghĩa, thông là một loại cây đặc trưng, vì vậy nên trồng loại cây này và một số loại cây khác mang đặc trưng của Tây Nguyên sao cho phù hợp với môi trường, cảnh quan và kiến trúc đô thị vùng “phố núi”. Nói tóm lại, chúng ta nên xây dựng Gia Nghĩa theo hướng của một đô thị sinh thái thân thiện, gần bó, hài hoà với tự nhiên, môi

trường và đời sống con người. Thực tế cho thấy, điều kiện tự nhiên, địa hình và cảnh quan của Gia Nghĩa hoàn toàn có thể xây dựng một đô thị sinh thái. Đây là điều mà một đô thị nổi tiếng về quy hoạch, kiến trúc và cảnh quan như Đà Lạt cũng không thể có được. Xin nói thêm, đô thị sinh thái chính là xu hướng phát triển của các đô thị hiện nay trên thế giới.

Làm thế nào để xây dựng, phát triển Gia Nghĩa trở thành một đô thị hiện đại mà vẫn giữ được bản sắc “phố núi” của mình? Dù lựa chọn xây dựng, phát triển đô thị Gia Nghĩa theo hướng nào đi chăng nữa thì cũng phải luôn hướng đến các giá trị tương thích, phù hợp với đặc thù địa lý, nhân văn và lịch sử, văn hóa của vùng đất Đắk Nông giàu bản sắc. Khẩu hiệu “Gia Nghĩa trở thành một Đà Lạt thứ hai” không có nghĩa là biến Gia Nghĩa thành một phiên bản của Đà Lạt trong tương lai, mà phải rút kinh nghiệm, tiếp thu những điểm phù hợp về quy hoạch và kiến trúc của các đô thị ở Tây nguyên và những nơi khác để làm đẹp cho mình. Quá trình đô thị hóa, công nghiệp hóa sẽ tạo ra các thành phố giống nhau, nhưng đô thị Gia Nghĩa trong quá trình phát triển cần phải được quy hoạch một cách bài bản, khoa học và phải tạo dựng cho mình hình ảnh kiến trúc có nét riêng, dễ dàng nhận biết cho bất cứ ai khi đặt chân đến đây./.

Việt Hà